

**PROBLEM EKOLOŠKOG KRIMINALA I UNAPREĐENJE SISTEMA
KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U REPUBLICI
SRBIJI**

**THE ISSUE OF ECOLOGICAL CRIME AND THE FURTHERANCE OF
PROTECTION OF LIVING ENVIRONMENT BY THE CRIMINAL
LAW IN THE REPUBLIC OF SERBIA**

Tamara Gajinov, M.A., Zoltan Vig

Fakultet za evropske pravno-političke studije, 21000 Novi Sad, Narodnog fronta 53

Telefon: +381 21 417-633

Fax: +381 21 417-633

tamara.gajinov@gmail.com, jogasz@gmail.com

Sažetak: Ističući značaj problema ekološkog kriminala koji poslednjih godina poprima epidemijske razmere u svetu i kod nas, autori ovog rada daju kraći prikaz suštinskih karakteristika ovog oblika štetnog delovanja na naše prirodno okruženje, ali i osvrt na evidenciju o stanju i njegovom kretanju na teritoriji Srbije. Kako suočavanje sa ovom ozbiljnom društvenom pojavom iziskuje ogromne napore, u radu je sagledan doprinos nadgradnje i poboljšanja sistema krivičnopravne zaštite životne sredine kod nas, proširenja „nadležnosti“ krivičnog prava u ovoj oblasti, ali i uvođenja instituta krivične odgovornosti pravnih lica koji su najčešće i počinioci najvećih ekoloških katastrofa.

Ključne reči: ekološki kriminal, odgovornost pravnih lica, Srbija

Abstract: Emphasizing the importance of the problem of ecological crime which is lately taking epidemic proportions both in the world and in Serbia, the authors of this work give a short review of basic characteristics of this form of menace on our natural environment. Facing this serious social issue requires great efforts, thus the work also gives overview of the development and improvement of the protection of natural environment in Serbia by the criminal law, expansion of the „authority“ of criminal law in this area, and the introduction of the institution of criminal liability of legal persons, which are mostly the perpetrators of largest ecological disasters.

1. UVOD

U sistemu borbe za zdravije, čistije i lepše prirodno okruženje, krivično pravo danas predstavlja važnu, ali često i najspremniju i najefikasniju granu prava koja može da da odgovore na brojne ekološke izazove, u odnosu na građansko, prekršajno ili pravo privrednih prestupa. Zato i ne čudi što ono u domenu zaštite životne sredine neprestano širi svoju „nadležnost“, doživljava izvesne transformacije i nadgradnju, kako bi se uspešno uhvatilo u koštac sa novim tehnološkim procesima, kao velikim izvorima zagađivanja i degradiranja životne sredine, štetnim ljudskim radnjama i brojnim drugim ekološkim problemima.¹

Predstavljajući neke od suštinskih zajedničkih osobina krivičnih dela protiv životne sredine, autori su sagledali njihovu rasprostranjenost na teritoriji Srbije i posledice koje one

---

¹ Gajinov, T. (2011): „Ekološki kriminal i odgovornosti pravnih lica u Republici Srbiji“, Pravo i privreda, br. 7-9/2011., str. 319.

moгу ostaviti na naše prirodno okruženje. U radu je istovremeno istaknuta važnost činjenice da novi *Krivični zakonik* Srbije (u daljem tekstu: KZ)¹ po prvi put sistematizuje brojna krivična dela kojima se primarno štiti životna sredina u jednu glavu (XXIV), da je životna sredina postala samostalni zaštitni objekt,² što je značajan iskorak na putu unapređenja naše regulative u ovoj oblasti. Pored postepenog proširenja kriminalne zone, proširio se i krug lica koja mogu odgovarati za krivična dela protiv životne sredine, donošenjem *Zakona o krivičnoj odgovornosti pravnih lica* (u daljem tekstu ZOPLKD)³, i u naš pravni sistem uveden institut krivične odgovornosti pravnih lica, koja su do sada mogla odgovarati samo za privredne presteupe. Ovim je naša regulativa usklađena između ostalog sa *Preporukom Saveta Evrope broj R (88) 18 o odgovornosti preduzeća koja raspoložu sa pravnom ličnošću za krivična dela*⁴, kao i principima *Konvencije o zaštiti životne sredine kroz krivično pravo*⁵ koja još uvek čeka na potpisivanje i ratifikaciju.⁶ Naravno, proces harmonizacije i prilagođavanja naših propisa evropskim, podrazumeva i prihvatanje *Direktive 2008/99/EC o zaštiti životne sredine kroz okvire krivičnog prava* (u daljem tekstu: Direktiva 2008/99 EC)⁷, koja sadrži listu krivičnih dela protiv životne sredine i obavezuje države članice na primenu osnovnih standarda u okvirima svojih nacionalnih krivičnih zakonodavstava.⁸

Sve ovo stvorilo je dobre pravne temelje za uspešno delovanje krivičnog prava na polju zaštite životne sredine, koje u skladu sa svojim supsidijarnim karakterom stupa na scenu tek kada su iscrpljena sva preventivna sredstva za ostvarenje zadatih ciljeva. Zbog toga ga treba samo izuzetno koristiti, a kada je to zaista neophodno, sledeći dobro uporište u postojećim pravnim normama, na adekvatan način sprovesti i u praksi predviđene represivne zaštitne mere.

2. OSNOVNE ZAJEDNIČKE KARAKTERISTIKE KRIVIČNIH DELA PROTIV ŽIVOTNE SREDINE I SISTEMA KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE U SRBIJI

Iako predstavlja poslednji i najmanje poželjan oblik reagovanja na probleme zagađivanja našeg prirodnog okruženja,⁹ krivično pravo i krivičnopravna reakcija u eri velikih velikih ekoloških katastrofa sve češće predstvaljaju neizostavan i jedini adekvatan odgovor na najteže oblike društveno štetnog ponašanja, kojima se uvode potpuno drugačije perspektive u krivičnopravni sistem. U odnosu na tradicionalna krivična dela koja najčešće predstavljaju opasnost po socijalnu stabilnost, ekološki delikti dovode do ozbiljnog ugrožavanja ljudskog opstanka na zemlji.¹⁰ Kako broj ovakvih pojava, sa tehnološkim napretkom i stvaranjem novih izvora opasnosti, iz dana u dan raste, usložnjava se i unapređuje i sistem adekvatne krivičnopravne reakcije, kao i broj inkriminacija.

¹ Krivični zakonik („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009).

² Stojanović, Z., Perić, O. (2009): Krivično pravo-posebni deo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 210.

³ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 97/2008).

⁴ Recommendation No. R (88) 18 concerning of liability of enterprises having legal personality for offences committed in the exercise of their activities.

⁵ Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law. Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje još od 4. novembra 1998.

⁶ Ovu Konvenciju potpisale su: Austrija, Belgija, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Nemačka, Island, Italija, Luksemburg, Rumunija, Švedska i Ukrajina, a ratifikovala samo Estonija 2002. godine.

⁷ Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council on the Protection of the environment through criminal law, OJ L 328/28.

⁸ Kostić, M. (2009): „Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje“, Pravni život, br. 10/2009., str. 177-178.

⁹ Škulić, M. (2001): „Krivičnopravna zaštita životne sredine - dokazni aspekti“, Pravni život, br. 9/2001.

¹⁰ Lukić, T. (2011): „Krivičnopravna zaštita životne sredine“, Anali Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2011., str. 238.

Jedna od važnih, suštinskih karakteristika krivičnih dela protiv životne sredine jeste da ona za primarni zaštitni objekt i u međunarodnom i u domaćem pravu imaju životnu sredinu, odnosno pravo čoveka na zdravu i relativno očuvanu prirodu i produktivan život u skladu sa njom. Ovo pravo se za razliku od ostalih ljudskih prava, odnosi i na buduće generacije.¹ Zato je od neprocenjivog značaja činjenica da je životna sredina izrasla u samostalni primarni zaštitni objekt,² obzirom da se sve do polovine XX veka štitila tek uz neki drugi zaštitni objekt, kao što su zdravlje ljudi ili opšta sigurnost.

Krivična dela protiv životne sredine karakterišu izvesne specifičnosti dokazivanja i upotrebe dokaznih sredstava, koje je ponekad izuzetno zahtevno i kompleksno.³ Pa je tako i pored drastične ekspanzije ekološkog kriminala poslednjih godina, broj otkrivenih krivičnih dela ove vrste u velikoj nesrazmeri sa brojem izvršenih, kako je otkrivanje, rasvetljavanje i dokazivanje krivičnih dela protiv životne sredine često veoma teško.⁴ Ovo najpre iz razloga što se kriminalne aktivnosti vrše u privrednim društvima i institucijama čija delatnost bi po prirodi stvari trebala biti opšte društveno korisna, pa se ovakva krivična dela nerado prijavljuju.⁵ Takođe, često postoje čvrste veze između izvršilaca krivičnih dela protiv životne sredine i lokalnih organa vlasti, pa tako policiji posao otežava i korupcija. Situaciju komplikuje i činjenica da ova krivična dela na sofisticiran, planski način najčešće izvršavaju lica iz visokih društvenih slojeva, ljudi koji poseduju moć, bogatstvo i političku vlast, koja se retko sudski gone zbog imuniteta i ugleda koji uživaju u društvu.⁶ Šteta naneta životnoj sredini od strane ovih lica, uz vešto planirane postupke i primenu najmodernijih tehničkih i tehnoloških dostignuća, često ne može da se identifikuje ili postaje uočljiva tek nakon dužeg vremena. Zato nedostatak očiglednih i neposrednih dokaza otežava rad tužilaštvu i policiji, koji uz to, otkrivanje i dokazivanje ovih krivičnih dela ne smatraju prioritetnim.⁷

Nadalje krivična dela protiv životne sredine, kao savremene društveno negativne pojave, karakteriše dinamičnost i čvrsta vezanost za krizne situacije, velike probleme na ekonomskom, političkom planu i u svim drugim sferama društvenog života.⁸ Pa su tako dezorganizacija, nefunkcionisanje državnih organa i institucija, kao i brojni drugi negativni faktori prouzrokovani lošim društvenim prilikama pogodno tlo za ekspanziju ekološkog kriminala.⁹ Pored toga što se lako rađaju u kriznim društvenim situacijama, krivična dela protiv životne sredine su izuzetno dinamična kategorija, koja poseduje izvanrednu sposobnost prilagođavanja novim društveno-ekonomskim odnosima i pozitivnim zakonskim propisima. Njihovi izvršioци nastoje da svoju delatnost sprovedu na marginama dozvoljenog ponašanja koristeći određene praznine, nedorečenosti, kao i česte izmene i dopune postojeće regulative.¹⁰

Zbog globalizacije, državne granice se postepeno brišu i ne predstavljaju više barijeru za različite kriminalne aktivnosti, pa tako ni za ekološki kriminal, koji karakteriše visok stepen mobilnosti preko granice, kao i izuzetno dobra organizovanost.¹¹ Ona podrazumeva grupnu disciplinu, liderstvo, poslušnost, saradnju i planiranje sa elementom inostranosti, što

¹ Vrhovšek, M. (2008): „Krivičnopravna zaštita životne sredine“, Branič, br. 3-4/2008. str. 69.

² Kod nas je to učinjeno 1977. godine unošenjem krivičnog dela zagađivanja životne sredine u član 133 KZ.

³ Ljuština, A. (2010): Ekološki delikti i policija, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010., str. 32.

⁴ Lukić, T. (2008): „Krivičnopravna zaštita životne sredine“, Zaštita prirode, br. 1-2/2008., str. 687. Isto: Škulić, M. (2001).

⁵ Id.

⁶ Ljuština, A. op. cit. str. 37.

⁷ Lukić, T. (2008): op.cit. str. 687.

⁸ Ljuština, A.: op.cit. str. 33.

⁹ Id.

¹⁰ Id.

¹¹ Id. str. 35.

omogućava da se ovaj oblik kriminala često vrši u obliku prekograničnog ilegalnog poslovanja, pružanja raznih nedozvoljenih usluga, uz sticanje ogromnog profita.¹

Prateći sva pomenuta zajednička obeležja krivičnih dela protiv životne sredine, naše zakonodavstvo uvek pred sobom ima izazovan i teško ostvarljiv cilj njihovog efikasnog suzbijanja i svođenja na razumne mere, što podrazumeva i permanentnu nadgradnju i unapređenje. Zato ćemo, bez ulaženja u detaljnu analizu pojedinih inkriminacija našeg KZ kojom su se već bavili brojni autori, na ovom mestu dati samo osnovne naznake vezane za sistem krivičnopravne zaštite životne sredine, kako bismo mogli razmotriti i neke od problema ekološkog kriminala u Srbiji i značaj dosadašnjih izmena normativnog sistema u ovoj oblasti.

Trenutno naš KZ sadrži 18 krivičnih dela protiv životne sredine, sistematizovanih u posebnu glavu XXIV koja nosi naziv „Krivična dela protiv životne sredine“. Tu spadaju: zagađivanje životne sredine, nepreduzimanje mera zaštite životne sredine, protivpravna izgradnja i stavljanje u pogon objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu, oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine, oštećenje životne sredine, uništenje, oštećenje i iznošenje u inostranstvo zaštićenog prirodnog dobra, unošenje opasnih materija u Republiku Srbiju i njihovo nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje, nedozvoljena izgradnja nuklearnih postrojenja, povreda prava na informisanje o stanju životne sredine, ubijanje i mučenje životinja, prenošenje zaraznih bolesti kod životinja i biljaka, nesavesno pružanje veterinarske pomoći, proizvodnja štetnih sredstva za lečenje životinja, zagađivanje hrane i vode za ishranu odnosno napajanje životinja, pustošenje šuma, šumska krađa, nezakonit lov i nezakonit ribolov.²

Ipak, nužno je primetiti da kod nas nisu sva dela protiv životne sredine sadržana u jednom jedinstvenom propisu,³ pa pored onih osnovnih, pravih ili „čistih“ sadržanih u KZ, postoje i druga koja obično nazivaju nepravim, sporednim ili „nečistim“ krivičnim delima protiv životne sredine, koja su sadržana u kaznenim odredbama drugih propisa namenjenih zaštiti životne sredine. Pa npr. *Zakon o zdravlju bilja*⁴ kao krivično delo propisuje unošenje i širenje štetnih organizama, ili bilja, biljnih proizvoda i određenih objekata, protivno propisima o zabrani njihovog unošenja, širenja i uvoza u našu zemlju ili zaštićeno područje u njoj,⁵ *Zakon o sredstvima za zaštitu bilja*⁶ takođe sadrži jedno neimenovano krivično delo i predviđa kažnjavanje lica koje proizvede, stavi u promet ili primeni neregistrovano sredstvo za zaštitu bilja ili aktivnu supstancu, odnosno osnovnu supstancu koja je upisana u Listu zabranjenih supstanci, odnosno proizvede, stavi u promet ili primeni sredstvo za zaštitu bilja za koje postoji zabrana proizvodnje, stavljanja u promet ili primene i time prouzrokuje štetne posledice po zdravlje ljudi ili životnu sredinu⁷, dok *Zakon o genetički modifikovanim organizmima*⁸ predviđa krivičnu odgovornost za lica koje upotrebljava GMO i proizvod od GMO u zatvorenim sistemima, namerno uvodi u životnu sredinu, stavlja u promet, gaji u komercijalne svrhe ili odlaže u životnu sredinu, i time prouzrokuje štetne posledice po zdravlje ljudi i životnu sredinu.⁹ Pored toga i novi *Zakon o vodama*¹⁰ predviđa dva *krivična*

¹ Id.

² Čl. 260-277. KZ.

³ Vig, Z., Gajinov, T. (2010): Stanje i perspektive ekološkopravne regulative u Srbiji, FEPPS, Novi Sad, str. 27.

⁴ *Zakon o zdravlju bilja* („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009).

⁵ Čl. 95 *Zakona o zdravlju bilja* („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009).

⁶ *Zakon o sredstvima za zaštitu bilja* („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009).

⁷ Čl. 78 *Zakona o sredstvima za zaštitu bilja*.

⁸ *Zakon o genetički modifikovanim organizmima* („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 41/2009).

⁹ Čl. 45 *Zakona o genetički modifikovanim organizmima*.

¹⁰ *Zakon o vodama* („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 30/2010).

dela: neovlašćeno punjenje ili korišćenje vode iz akumulacije uz izazivanje opasnosti po život i zdravlje ljudi i imovine i oštećenje pri eksploataciji rečnih nanosa.¹

Na osnovu ovoga možemo zaključiti da prema našem KZ postoje paralelno dva pristupa u inkriminisanju, te tako razlikujemo krivična dela koja za svoju posledicu imaju apstraktnu opasnost po životnu sredinu², gde se ne čeka da nastupi konkretna opasnost ili povreda životne sredine, da se tek onda reaguje, već se inkriminiše ponašanje koje po pravilu dovodi do ovakvih posledica.³ Sa druge strane postoje krivična dela koja za svoju posledicu imaju povredu ili konkretno ugrožavanje nekog „ekološkog dobra“, koja se mora dokazati u krivičnom postupku.⁴

Brojnost i različitost inkriminacija ukazuje na činjenicu da su KZ i sporednim zakonodavstvom zaštićeni skoro svi pojedinačni delovi ekosistema, koji se nalaze u tesnom međusobnom sadejstvu koje bi predstavljala životna sredina kao njihova celina,⁵ na koju se takođe odnose pojedine inkriminacije. Takođe, štiteći životnu sredinu i pojedine njene entitete, posredno štitimo ljudski život, zdravlje, pravo na blagovremeno obavješćavanje o rizicima koji im prete, što čini ove inkriminacije veoma važnim sa aspekta zaštite osnovnih ljudskih vrednosti.

3. STANJE I PRISUTNOST EKOLOŠKOG KRIMINALA NA TERITORIJI SRBIJE

Iako je poslednjih godina ekološki kriminal u ekspanziji, prema nekoliko rađenih istraživanja procenat podnetih prijava za krivična dela protiv životne sredine, kao i broj podignutih optužnica je i dalje zanemarljiv u odnosu na ostala krivična dela. Takođe statistički podaci koje je prikupilo Republičko javno tužilaštvo za period od 2009. do 2010. godine pokazuju velike razlike između broja podnetih prijava za različita krivična dela predviđena glavom XXIV KZ.⁶

Ovo, ali i neka ranija istraživanja pokazuju da su u Srbiji najčešće prijave za krivična dela pustošenje šuma, šumsku krađu, nezakonit lov i ribolov, ubijanje i mučenje životinja, pa se tako u osnovnim javnim tužilaštvima u Pančevu, Novom Pazaru, Pirotu, Zaječaru i Valjevu najveći broj postupaka upravo pokreće za ova krivična dela.⁷ Ipak od ovoga postoje određena odstupanja, te je Osnovno javno tužilaštvo u Subotici u 2010. godini podiglo čak 77 neposrednih optužnica za krivično delo nepreduzimanja mere zaštite životne sredine, 36 optužnica za krivično delo oštećenja životne sredine i povrede prava na informisanje o stanju životne sredine, što govori i u prilog skromne, ali značajne primene Arhuske konvencije⁸, kao

¹ Čl. 209 i 210 Zakona o vodama.

² To su npr. krivično delo nepreduzimanje mera zaštite životne sredine.

³ Drakić, D. (2009): „Krivično pravo i životna sredina“ u Nikolić, D. (ur.): Osnove prava životne sredine, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, str. 135.

⁴ Kao npr. krivično delo zagađivanje životne sredine.

⁵ Obradović, D. (2008): „Zaštita životne sredine prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije“, *Pravni informator*, br. 11/2008. str. 4.

⁶ Stistički podaci su sakupljeni u okviru projekta „Analiza krivičnih slučajeva u oblasti zaštite životne sredine u Republici Srbiji“ koji je finansirala Misija OEBS u Srbiji, a objavljeni u publikaciji Čavoški, A., Trajković, D. (2011): Analiza statističkih podataka o kaznenopravnoj zaštiti životne sredine u Srbiji, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2011.

⁷ Id. str. 12-13.

⁸ Pun naziv: Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, kod nas ratifikovana 2009. godine kao Zakon o potvrđivanju konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine („Službeni glasnik Republike Srbije - Međunarodni ugovori“, br. 38/2009).

kao i postepenog jačanja ekološke svesti u okviru državnih organa.¹ Takođe, u odnosu na neka ranija istraživanja, podaci iz ovog ukazuju na blagi pad broja krivičnog dela ubijanja i mučenja životinja, što je odraz promene čovekovog odnosa prema ovim svojim važnim životnim pratiocima,² ali i uspehu države u suzbijanju ove vrste krivičnih dela.

Podnosioci prijave za krivična dela protiv životne sredine u Srbiji su najčešće organi unutrašnjih poslova, stim da je prema podacima Republičkog javnog tužilaštva u periodu od 2009. i 2010. godine značajan i broj prijava pristigao od strane građana, kao u Zaječaru i Jagodini ili pak od strane grupa građana ili pravnih lica kao u Pirotu, što ukazuje na podizanje svesti građana i aktivno uključivanje u proces subijanju ekološkog kriminala.³ Sa druge strane, pak zanemarljiv je broj prijava pristiglih od strane inspeksijskih organa,⁴ kao važne karike u lancu uspešne borbe za čistije okruženje, što nesumnjivo ukazuje na potrebu sprovođenja institucionalnih reformi, povećanje broja inspektora, budžeta, kao i modernizacije opreme koja se koristi u vršenju nadzora.⁵

Za krivična dela protiv životne sredine u Srbiji najčešće se izriču novčane kazne, uslovne osude, a znatno ređe kazne zatvora, ili neke od mera bezbednosti koje mogu biti posebno koristan vid kažnjavanja pravnih lica kao zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova, oduzimanje predmeta i javno objavljivanje presude,⁶ Ovo sve ukazuje na još uvek prisutnu blagu politiku kažnjavanja u našoj zemlji, koju što pre treba promeniti.

Svi statistički podaci nedvosmisleno potvrđuju da su suštinski problemi u postupku uspešnog suzbijanja ekološkog kriminala najpre zakasnela prevencija, odnosno reagovanje tek kada se problem nađe u sudnici. Pored toga čest nedostatak dokaza, skupa i komplikovana veštačenja, koja se retko sprovode na licu mesta, korupcija i odsustvo objektivnosti, nedovoljna stručnost lica koja sprovode ove postupke, kao i potreba korenitih institucionalnih reformi, razlozi su za mali broj prijava za krivična dela protiv životne sredine, kao i mali broj predmeta koji su završeni i gde je izrečena osuđujuća presuda.

4. DOSADAŠNJE UNAPREĐENJE I DALJI PRAVCI RAZVOJA KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U SRBIJI

Najznačajniji doprinos unapređenju krivičnopravne zaštite životne sredine svakako leži u činjenici da je ona konačno postala samostalni, primarni zaštitni objekt, kao i da su sva krivična dela kojima se štiti svrstani u posebnu glavu KZ, čime joj je pridata važnost koju nesumnjivo zaslužuje. Analizom bića svih krivičnih dela protiv životne sredine sadržanih u KZ, ali i onih iz sporednog zakonodavstva, da se zaključiti da naša važeća regulativa predviđa vrlo široku i strogu zaštitu u slučaju zagađenja ili oštećenja životne sredine, stim da se ovo nedovoljno sprovodi u praksi.⁷ Propisane sankcije svrstavaju nas u red onih država članica EU EU sa striktnom kaznenom politikom u ovoj oblasti, tako da domaće sankcije u potpunosti odgovaraju standardom predviđenim Direktivom 2008/99 EC, a to je da su kazne delotvorne, proporcionalne i odgovarajuće.⁸ Samim tim bar u pogledu važeće regulative naše

¹ Čavoški, A., Trajković, D. (2011): op. cit. str. 12.

² Janković, S. (2006): „Krivičnopravna zaštita životinja“, Pravni život br. 9/2006. str. 705.

³ Čavoški, A., Trajković, D.; op. cit. str. 15.

⁴ Id.

⁵ Lilić, S., Drenovak, M. (2010): Ekološko pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010., str. 76.

⁶ Gajinović, T.: op.cit. str. 323.

⁷ Čavoški, A.: (2010) „Ekološki kriminalitet u Evropskoj uniji“, u Čoha, F. (ur.) Eko justus II, pravo i životna sredina u privredi i praksi, Forum kvaliteta, asocijacija za globalna pitanja, Beograd, 2010., str. 143.

⁸ Id.

zakonodavstvo je u potpunosti usklađeno sa evropskim zahtevima, ali kao važan izazov ostaje njegova primena, kao i sprovođenje sudskih odluka.

Pored proširenja „nadležnosti“ krivičnog prava u ovoj oblasti, proširio se i krug subjekata koji mogu odgovarati za krivična dela protiv životne sredine, pa uz fizička donošenjem ZOPLKD, to sad mogu biti i pravna lica. Ovom važnom novinom takođe je značajno unapređen sistem krivičnopravne borbe za zdravije i čistije okruženje, kako su uslozljavanjem privrednih tokova najveći zagađivači postale upravo velike kompanije. U odnosu na prekršajnu i privrednoprestupnu, krivična odgovornost pravnih lica nosi sa sobom značajno pooštavanje kaznenih mera, kako se često jedino krivičnim pravom mogu na dovoljno dobar način zaštititi povređene ili ugrožene prirodne vrednosti, kao i omogućiti retribucija i prevencija.¹ Primena ZOPLKD svakako otvara niz dilema, kada je u pitanju njegova primena u domenu ekološkog kriminala, sa obzirom na niz specifičnosti koje sa sobom nose ova krivična dela.² Na ovom mestu ćemo samo skrenuti pažnju na uslove odgovornosti pravnih lica za krivična dela protiv životne sredine. Pa tako pravno lice odgovara za krivično delo koje u okviru poslova, odnosno ovlašćenja učini odgovorno lice, u nameri da za pravno lice ostvari korist, odnosno kada je u odsustvu nadzora ili kontrole od strane odgovornog lica, omogućeno izvršenje krivičnog dela, u korist pravnog lica od strane fizičkog lica, koje deluje pod nadzorom i kontrolom odgovornog lica.³ Samim tim se za osnovni princip utvrđivanja odgovornosti pravnih lica uzima volja ili namera ostvarivanja koristi pravnog lica. Zato je potpuno lako smatrati odgovornim pravno lice koje npr. vrši unošenje opasnih materija u Republiku Srbiju i njihovo nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje, obavlja nedozvoljenu izgradnju nuklearnih postrojenja, pustoši šume ili vrši šumsku krađu. Ipak, samo kada sama „korist“, kao uslov za gonjenje pravnog lica, nije toliko jasno vidljiva, kao npr. kod krivičnog dela zagađivanja životne sredine, zagađivanje hrane i vode za ishranu odnosno napajanje životinja, nepreduzimanje mera zaštite životne sredine, potrebno ju je tumačiti u smislu uštede troškova oko izgradnje instalacija, redovnog održavanja, ušteda sredstava pri pakovanju štetnih materija, obezbeđivanju adekvatnih uslova zaštite na radu, protivpožarne zaštite i slično. Na ovaj način ispravnim tumačenjem kriterijuma „koristi“, svakom pravnom licu možemo lakše pripisati odgovornost, ukoliko je minimiziranjem sopstvenih troškova, na bilo koji način nanelo štetu životnoj sredini. Zbog toga se uz doslednu primenu odredaba ZOPLKD može uspešno sprečiti cilj velikih privrednih giganta, da svoju konkurenciju baziraju na uštedi troškova preventivnog delovanja i odgovornijeg postupanja prema svom prirodnom okruženju.⁴

Naravno i pored toga što je u mnogome doprineo uspešnijoj krivičnopravnoj zaštiti životne sredine i efikasnijem i strožijem kažnjavanju počinitelaca pravih ekoloških katastrofa, ZOPLKD omogućio je i uvođenje nekih prilično korisnih mera bezbednosti u domenu ekološkog kriminala, kao što su zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova, oduzimanje predmeta⁵ i javno objavljivanje presude, pa čak i kazne prestanka pravnih lica za najteže atake na naše prirodno okruženje. Naravno, uvek je važno dobro sagledati raspoložive mogućnosti za primenu ZOPLKD i kažnjavanje pravnih lica, ali izvršiti i adekvatnu specijalizaciju i edukaciju organa koji učestvuje u pretkrivičnom postupku, kao i

¹ Gajinov, T.: op.cit. str. 325.

² Više o tome: Gajinov, T. (2011).

³ Čl. 6, stav 1 i 2 ZOPLKD.

⁴ Rakočević, P. (2011): „Krivičnopravna odgovornost zbog zagađivanja životne sredine“, Glasnik advokatske komore Vojvodine 4/2011. str. 214.

⁵ Tu se radi o predmetima koji su upotrebljeni ili su bili namenjeni za izvršenje krivičnog dela ili koji su nastali izvršenjem krivičnog dela, ako su bili svojina pravnog lica.

sudstva, obzirom na specifičnosti i ozbiljnost krivičnih dela protiv životne sredine i drastične posledice koja ona sa sobom nose.

5. ZAKLJUČAK

Sve promene naše krivičnopravne regulative u domenu zaštite životne sredine dale su nesumnjiv dorinos boljem, uspešnijem i efikasnijem represivnom delovanju, koje se uvek pribegava tek kada se iscrpe svi preventivni mehanizmi. Tretiranje životne sredine za samostalni primarni zaštitni objekt, nove inkriminacije, svrstavanje svih krivičnih dela protiv životne sredine u jednu glavu, kao i uvođenje instituta odgovornosti pravnih lica za krivična dela, važni su koraci unapređenja naše pravne regulative u ovoj oblasti, koja je potpuno stasala da se u ovoj oblasti meri sa evropskom. Ipak, u narednom periodu potrebno posvetiti pažnju institucionalnim reformama, edukaciji i specijalizaciji lica u organima sa nadležnostima u domenu zaštite životne sredine, kao i unapređenju saradnje između njih, usklađivanju KZ i odredaba sporednog krivičnog zakonodavstva, rešavanju problema korupcije, što bi sve omogućilo bolju primenu propisa i izvršenje sudskih odluka, bez kojih nema efikasne, kvalitetne i uspešne borbe za zdravije i čistije okruženje.

LITERATURA:

1. Čavoški, A, Trajković, D. (2011): „Analiza statističkih podataka o kaznenopravnoj zaštiti životne sredine u Srbiji“, Beograd: Misija OEBS u Srbiji.
2. Čavoški, A.: (2010) „Ekološki kriminalitet u Evropskoj uniji“ u F. Čoha (ur.): Eko justus II, pravo i životna sredina u privredi i praksi, Beograd: Forum kvaliteta, asocijacija za globalana pitanja, 134-144.
3. Drakić, D. (2009): „Krivičnopravo i životna sredine“ u D. Nikolić, (ur.): „Osnove prava životne sredine“, Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 129-145.
4. Gajinov, T. (2011): „Ekološki kriminal i odgovornosti pravnih lica u Republici Srbiji“, Pravo i privreda, br. 7-9/2011. 318-330
5. Janković, S. (2006): „Krivičnopravna zaštita životinja“, Pravni život br. 9/2006., 705-720.
6. Kostić, M. (2009): „Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje“, Pravni život, br. 10/2009., 155-182.
7. Lilić, S., Drenovak, M. (2010): „Ekološko pravo“, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
8. Lukić, T. (2011): „Krivičnopravna zaštita životne sredine“, Anali Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 2/2011., 237-247.
9. Ljuština, A. (2010): „Ekološki delikti i policija“, Beograd: Zadužbina Andrejević.
10. Obradović, D. (2008): „Zaštita životne sredine prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije“, *Pravni informator*, br. 11/2008., 3-7.
11. Rakočević, P. (2011): „Krivičnopravna odgovornost zbog zagađivanja životne sredine“, Glasnik advokatske komore Vojvodine 4/2011., 199-216.
12. Stojanović, Z., Perić, O. (2009): „Krivično pravo-posebni deo“, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
13. Škulić, M. (2001): „Krivičnopravna zaštita životne sredine-dokazni aspekti“, Pravni život, br. 9/2001., 257-279.
14. Vig, Z., Gajinov, T. (2010): „Stanje i perspektive ekološkopravne regulative u Srbiji“, Novi Sad: FEPPS.
15. Vrhovšek, M. (2008): „Krivičnopravna zaštita životne sredine“, Branič, br. 3-4/2008., 66-80.